

Bijlage HAVO
2017

tijdvak 2

Nederlands

Tekstboekje

Typically Nederlands

(1) Nederland is dan toch nog een gidsland geworden. Niet omdat we nu in zo'n moreel voorbeeldige natie leven, maar omdat onze bestuurlijke elite zich zo massaal aan het Engels heeft overgegeven. In geen ander niet-Angelsaksisch land wordt in collegezalen en bestuurskamers zo gretig Engels gesproken. Of beter gezegd: nergens anders hecht men zo aan de internationale vliegveld-variant met een sterk vereenvoudigde woordenschat die *Globish* wordt genoemd.

(2) Naar het voorbeeld van de technische universiteiten hier te lande kondigde zowel de Vrije Universiteit als de Universiteit Tilburg, pardon, Tilburg University aan dat vanaf 2018 hun voertaal Engels zal zijn. De Tilburgse collegevoorzitter Victor van der Chijs beargumenteerde, vooralsnog in het Nederlands: 'Over een aantal jaar zullen tien miljoen studenten de grenzen oversteken om te studeren. Als universiteit moeten we mee in deze beweging.' Onduidelijk was waarop hij zich hier baseerde.

(3) Nog in 2011 riep de Onderwijsraad in een rapport op tot een 'weloverwogen' gebruik van het Engels in het hoger onderwijs. Universiteitsmanagers willen sneller vooruit. Door het ontbreken van duidelijke regels en de sterke Nederlandse traditie van onderwijsvrijheid is heel veel mogelijk. Bovendien heeft de politiek vaak andere prioriteiten. Als politici zich al bemoeien met het hoger onderwijs, dan is dat bijvoorbeeld met de protesten aan de Universiteit van

Amsterdam tegen het rendementsdenken. Toen Marianne Thieme van de Partij voor de Dieren de betogers in het Maagdenhuis haar steun toezegde, deed ze dat met een betoog in het Engels.

(4) De consensus in Nederland luidt dat meer Engels nooit kwaad kan. Socioloog Dick Pels somde in *Een zwak voor Nederland* (2005) de voordelen van verregaande verengelsing op. Beheers je de Engelse taal perfect, dan heb je direct toegang tot allerlei vormen van kennis. Je hebt ook opeens een enorme afzetmarkt voor je eigen ideeën. Voor wie dat argument te marktconform klinkt, voegde Pels nog een progressieve redenering toe. Verengelsing zou ook de emancipatie dienen, want alleen door het Engels tot in de puntjes te beheersen kan het taalimperialisme van de Amerikanen, die hun taal met zoveel meer gemak spreken en schrijven, worden gekeerd.

(5) Dick Pels maakte duidelijk dat hij voor tweetaligheid pleitte, niet voor de afschaffing van het Nederlands, alhoewel hij meteen toegaf dat het Nederlands in de loop van de jaren onherroepelijk zou 'vervallen tot een status als streektaal'. Vasthouden aan het Nederlands noemde hij 'krampachtig' en 'een recept voor provincialisme en gettovorming'.

(6) Het is een interessante paradox. Terwijl het Engels in het hoger onderwijs de norm is, moeten migranten in Nederland onder druk van pittige sancties Nederlands leren. Dick Pels maakte in dit verband een mooie

85 denkbeweging: hij stelde geen
paradox maar een parallel vast. Waar
het sommige allochtone werkzoe-
kenden door gebrekkige kennis van
90 te krijgen, mislukken Nederlandse
academici in het buitenland door hun
krukkige Engels. Aanpassen is in
beide gevallen het devies.

(7) Maar het blijft toch wel gek dat we
95 buitenlandse studenten de moeite
besparen om Nederlands te leren. De
taal die veelal laagopgeleide
migranten maar moeten zien te
spreken, wordt voor hogeropgeleide
100 buitenlanders te moeilijk geacht.
Bovendien gaat de taaldwang aan de
universiteit inmiddels een stuk
verder. Voor Nederlandse academici
houdt aanpassing in dat ze geacht
105 worden Engels te spreken in een met
Nederlands belastinggeld gebouwde
collegezaal gevuld met overwegend
Nederlandse studenten.

(8) In het verleden is gewaarschuwd
110 voor onze gezamenlijke bekering tot
het Engels. Vooraanstaande
academici als Douwe Draaisma en –
in Vlaanderen – Gita Deneckere
hebben in essays hun bezwaren
115 opgetekend. Draaisma bijvoorbeeld
vrees dat ook het voortgezet onder-
wijs Engelstalig zal worden om zo
beter aan te sluiten op de Neder-
landse universiteiten. Vorig jaar
120 schreef classicus en dichter Piet
Gerbrandy het *Manifest tot behoud
van het Nederlands*. Hij legde uit dat
vooral de kwaliteit van de geestes-
wetenschappen¹⁾ te lijden zal hebben
125 onder de opgelegde omschakeling.
Daar is de taal namelijk zowel
onderzoeksobject als onderzoeks-
instrument. Je moet over een
voortreffelijke taalbeheersing
130 beschikken om een cultuur, een
literatuur, een verleden – die

evengoed talig zijn – kritisch te
kunnen duiden. Verplicht je Neder-
landse docenten te spreken in een
135 aangeleerde vorm van het Engels,
dan ontnem je ze het vermogen tot
scherp denken en bevlogen doceren.
(9) Voorstanders van het gebruik van
Engels in onderzoek en onderwijs –
140 die je ook onder geestesweten-
schappers vindt – brengen daartegen
in dat je voor hetzelfde geld
voortreffelijk Engels kunt leren.
Taalwetenschapper Marc van
145 Oostendorp riep in een internet-
column al op tot het behoud van het
Engels aan de universiteit. Dat deed
hij overigens wel in soepel lopend
Nederlands. Hiermee komen we bij
150 de tweede fascinerende paradox in
deze kwestie. Gaat het over de zin
en onzin van verengelsing, dan vindt
de discussie steevast in het
Nederlands plaats.

(10) Precies dat legt de moeilijkheid,
zo niet onmogelijkheid van het debat
bloot. Nederlanders kunnen wel
beweren dat ze praktisch tweetalig
zijn en zich perfect in het Engels
160 kunnen uitdrukken, maar hoe
controleer je of die uitspraak steek
houdt? Daarvoor zou je het Engels
op het niveau van een moeder-
taalspreker moeten beheersen.
165 Misschien dat zoiets een volgende
generatie lukt. Vooralsnog wil ik
herinneren aan de klacht van de
Britse auteur Simon Kuper over al die
lezingen in het *Globish* die hij op
170 symposia te horen kreeg. Niet eens
dat het allemaal onverstaanbaar
slecht was, maar wel zouteloos,
inwisselbaar en oersaai.

(11) Matig Engels: het zijn altijd de
175 anderen die het spreken. Maar liefst
83 procent van de Nederlanders, zo
wees een steekproef uit, meent beter
Engels te spreken dan gemiddeld.

Het maakt natuurlijk verschil of je in
180 je moedertaal of een vreemde taal
lesgeeft. Bij Engelstalig onderwijs
geven zelfs ervaren Nederlandse
docenten veel summierder uitleg,
wees onderzoek van Diana Vinke uit.
185 Daarnaast spreken ze zo'n twintig
procent langzamer dan normaal.
Voor bepaalde tentamens neemt het
aantal cursisten dat zakt, toe. In het
Engels denken Nederlandse studen-
190 ten minder goed dan in hun moeder-
taal, heeft filosoof Ger Groot in
Trouw gezegd. Groot stelde ook vast
dat veel nuances verloren gaan als in
werkgroepen in rudimentair Engels
195 wordt gediscussieerd en dat we zo
de buitenlandse studenten bij
voorbaat de Nederlandse denktraditie
ontzeggen.
(12) Twee jonge Nederlandse
200 filosofen reageerden op hun
wijsgerige blog *Bij nader inzien*. Heel
die verengelsing, ze haalden er hun
schouders over op. Zij hadden hun
opleiding grotendeels in het Engels
205 genoten, hun proefschrift in die taal
geschreven en spraken op congres-
sen en bijeenkomsten – ook in
Nederland – zonder enig voorbehoud
Engels. Sterker nog: schrijven in het
210 Engels ging hun veel makkelijker af
dan schrijven in het Nederlands. Je
zou kunnen zeggen, met Dick Pels,
dat de emancipatie was voltooid,
maar hierbij vallen wel kantteke-
215 ningen te plaatsen. Zo'n uitspraak
zegt immers toch ook iets over de
mate waarin je je moedertaal nog
meester bent. Ook kun je je afvragen
of dat Engels niet veel beter klinkt
220 doordat gemeenplaatsen en krukkige
formuleringen veel minder opvallen.
(13) Vanuit individueel standpunt valt
een voorkeur voor het Engels te
begrijpen, maar de gemeenschap is
225 de dupe van al dat Engels, want

wetenschappelijke kennis, afgezien
van de zuivere wiskunde, heeft
betrekking op een specifiek maat-
schappelijke context. Wetenschap-
230 pers onderzoeken hoe een gemeen-
schap functioneert en geven die zo
mede vorm. Neem Nederlandse
academici als Ewald Engelen of
Trudy Dehue. Zij publiceren
235 Nederlandstalige essays en boeken
over hun vakgebied en bieden
daarmee lezers, onder wie weer
journalisten en parlementsleden,
argumenten voor het democratische
240 debat. Zonder hen zouden we over-
geleverd zijn aan wat de voorlichters
van banken en de farmaceutische
industrie ons verkopen als de
waarheid, vaak onder het mom dat
245 het 'goed voor Nederland' is. Een
blog in het Nederlands bijhouden of
af en toe een opiniestukje publiceren
is niet genoeg. Je moet grondig
onderzoek doen en het publiek voor
250 je inzichten weten te winnen, terwijl
de tegenstander een miljardenbudget
heeft en niets liever wil dan jou het
zwijgen opleggen. Multinationals zijn
gebaat bij artikelen in Engelstalige
255 academische tijdschriften die geen
hond leest.
(14) Provincialisme of wereldwijsheid
– daar gaat het hier immers om.
Wereldser is wie Engels spreekt,
260 wordt vaak gedacht. Maar hoe
zelfverzekerd is het om bij het
geringste accent van een gespreks-
partner over te schakelen op het
Engels? Wijst dat niet op de provin-
265 ciale angst als achterlijk te worden
beschouwd? En ben je provinciaal
als je liever wilt spreken en schrijven
in de taal die je beheerst? Het
verdient een vermelding in de
270 *Encyclopedie van de Domheid* dat de
lerarenopleiding Nederlands bij ons
voor een deel in het Engels onder-

wezen wordt! Typisch Nederlands,
dat is de neiging om als het even kan
275 over te schakelen op een andere taal
– het Engels dus.

(15) Maar waar maak je je toch druk
om kerel, zou je kunnen zeggen. Als
schrijver is het toch een machtig
280 experiment om in het Engels te
publiceren? Ja, dat is zeker een

goede oefening, al was het maar om
je eigen beperkingen tegen te
komen; daar is nooit iemand slechter
285 van geworden. En misschien dat ik
daar dan het meest beducht voor
ben: de bullshit die ons te wachten
staat als we in het Engels denken te
gaan denken.

naar: Daniël Rovers

uit: Trouw, 18 april 2015

Daniël Rovers is schrijver en vertaler.

noot 1 geesteswetenschappen: de wetenschappen die zich bezighouden met talen,
geschiedenis, filosofie, muziek, cultuur, kunstgeschiedenis en theologie

Tekst 2

De wilskrachtige is een gewoontedier

(1) Wat eet je liever: een appel of
een chocoladereep? Worteltjes of
patat? De appel en de worteltjes zijn
natuurlijk de gezondste keuze:
5 caloriearm, vol vezels en vitamines.
Zoete troep en vette hap zijn nergens
goed voor, maar wél lekker. Dus wat
kies je? Utrechtse psychologen
legden hun proefpersonen onlangs
10 keuzes als deze voor. Dat ging per
computer: links op het scherm
verscheen de chocoladereep, rechts
de appel. Zodra een proefpersoon
zijn favoriet had aangeklikt,
15 verscheen het volgende paar in
beeld. Zo moest hij een hele trits
afwerken, telkens kiezend tussen
'goed op de lange termijn' en
'kortstondig genot'. En wat bleek?
20 (2) Mensen die van nature
wilskrachtig zijn – die 's ochtends

gemakkelijk hun bed uitkomen,
gedisciplineerd sporten en goed
geheimen kunnen bewaren – kiezen
25 vaker voor de appel en de worteltjes
dan de minder wilskrachtigen, de
uitslapers en de flapuits. Ze kiezen
niet alleen vaker, maar ook sneller
voor het verstandige alternatief, zo
30 blijkt uit een analyse van hun
computermuisbewegingen. Ze
twijfelen minder, voeren slechts een
korte of helemaal geen innerlijke
strijd.
35 (3) Dit nieuwe onderzoek sluit aan bij
eerdere bevindingen van het
Selfregulation Lab, zoals een groep
psychologen aan de Universiteit
Utrecht zichzelf noemt. Sinds 2002
40 bestuderen zij de wilskracht: het
vermogen om impulsen te onder-
drukken met het oog op een grotere

beloning in de toekomst. Wie slank wil blijven, bezwijkt niet voor patat, wie naast zijn werk ook een studie wil doen, gaat niet (te vaak) de kroeg in. Naast intelligentie is zelfcontrole een belangrijke sleutel tot zowel persoonlijk als maatschappelijk succes.

(4) Onder leiding van hoogleraar gezondheidspsychologie Denise de Ridder deed deze groep enkele jaren geleden al een interessante ontdekking: het kost wilskrachtige mensen vaak heel weinig moeite verleidingen het hoofd te bieden. Ze zijn geen mentale krachtpatsers die hun verlangens naar junkfood, alcohol en overspelige seks steeds met geweld weten te onderdrukken: ze vóelen die verlangens eenvoudigweg niet of veel minder dan hun zwakkere broeders en zusters. Innerlijke conflicten weten ze te omzeilen met routines.

(5) Daar hebben wilskrachtige mensen er namelijk relatief veel van, blijkt uit studies van het Utrechtse team. Ze hebben meer gezonde en minder ongezonde gewoontes dan de patateters en de kroegtijgers. Voor het ontbijt nemen ze yoghurt met muesli, rond koffietijd op kantoor een appel en geen gevulde koek. Dankzij de automatische piloot hoeven ze hun zelfbeheersing niet in stelling te brengen, zegt De Ridder. Hun tankje wilskracht blijft gevuld voor noodgevallen.

(6) Uit onderzoek blijkt dat dit tankje bij iedereen leeg kan raken. Vergelijk wilskracht met een spier: als je die flink belast, wordt hij moe. Ook goedgetrainde bodybuilders zijn weleens uitgeput, en moeten dan rusten om weer op krachten te komen.

(7) Het beeld van de spier is van Roy Baumeister, hoogleraar sociale

psychologie aan de Universiteit van Florida en bijzonder hoogleraar aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Hij is ook de uitvinder van de term 'egodepletie': een verminderd vermogen om je gedrag en gevoelens te controleren. Bij egodepletie ben je (tijdelijk) door je voorraad wilskracht heen en voel je intensere verlangens naar verboden vruchten.

(8) In zijn boek *Wilskracht. De herontdekking van de grootste kracht van de mens* (2012) beschrijft Baumeister (samen met wetenschapsjournalist John Tierney) hoe hij de egodepletie wist vast te stellen. Dat begon met het radijsexperiment: hij liet studenten eerst vasten, zodat ze flink honger hadden. Vervolgens nodigde hij ze uit in zijn psychologisch laboratorium, waar de geuring van versgebakken chocoladekoekjes. Op tafel stonden drie schalen: één met de nog warme koekjes, één met chocolaatjes en één met radijsjes. Sommige studenten mochten aanvallen op de zoetigheden, anderen werd gevraagd zich tot de radijsjes te beperken.

(9) Psychologisch onderzoek is soms licht sadistisch, merkt Baumeister zelf op: hij liet de studenten met de radijsopdracht een tijdje alleen in het laboratorium en keek vervolgens door een verborgen raampje hoe zij reageerden op de koekjes. Ze bleken allemaal bikkels: weliswaar keken ze hunkerend naar de koekjes, ze paktten er soms eentje en roken eraan, maar niemand nam er een hap van.

(10) Maar nu komt het: daarna moesten alle studenten in een andere ruimte meetkundeopgaven maken die onoplosbaar waren. Zelf dachten ze dat het om een intelligentietest ging. De studenten die hun maag met koekjes en chocola

hadden gevuld, werkten zo'n twintig
minuten aan de opdrachten, net als
een controlegroep van hongerige
140 studenten die helemaal niets te eten
hadden gehad. 'De zwaarbeproefde
radijseters gaven het echter al na
acht minuten op – voor een labora-
toriumexperiment een enorm
145 verschil', schrijft Baumeister. 'Ze
hadden weerstand weten te bieden
aan de verleidelijke koekjes en
chocolade, maar hadden door die
inspanning minder energie over voor
150 de meetkundeopgaven.'

(11) Uit dit en ander onderzoek
leidden Baumeister en collega-
psychologen verschillende adviezen
af voor wie zijn wilskracht wil verster-
155 ken, zoals: kies één doel tegelijk. Met
een lege maag versgebakken koek-
jes weerstaan is nog wel te doen,
maar daarna ook nog eens je her-
sens langdurig laten kraken, nee. Tip
160 twee is het trainen van je wilskracht,
want dat kán, zoals je ook een spier
kunt opbouwen. Je kunt bijvoorbeeld
elke dag een op zichzelf vervelend
taakje doen: al je uitgaven bijhouden
165 in een kasboek, tandenpoetsen met
links als je rechtshandig bent, twee
weken lang rechtop zitten. Ze vormen
allemaal een goede aanloop naar
een grotere uitdaging, aldus
170 Baumeister, 'zoals stoppen met
roken of je houden aan een budget.'

(12) Hieraan voegt Denise de Ridder,
die in Utrecht de routine ontdekte als
geheim wapen van de wilskrachtige
175 mens, nog een advies toe. 'Het lijkt
er inderdaad op dat je wilskracht kunt

trainen door dagelijks kleine, verve-
lende taakjes te doen. Maar ik denk
dat het effectiever is routines op te
180 bouwen waardoor je die wilskracht
niet hoeft aan te spreken.' Ook al
omdat de positieve effecten van
wilskrachttoefeningen vaak maar kort
duren; na verloop van tijd kan de
185 zelfbeheersing weer verslappen.
Daarom pleit De Ridder voor een
nieuwe gewoonte: 'Neem elke keer
als je zin hebt in een glas wijn, een
glas van je favoriete vruchtensap. Je
190 kunt de alcohol beter vervangen dan
je verlangen ernaar onderdrukken,
want dan blijf je denken: oei, lekker,
glaasje wijn.'

(13) Het is een uitdaging voor de
195 losbandigen, de hunkeraars en de
onmatigen: gewoontedier worden.
Leven volgens nieuwe, gezonde
patronen, waardoor ze vanzelf aan
minder verleidingen ten prooi vallen.
200 Dat kost in de regel drie tot negen
maanden, laat onderzoek zien. Het
omgekeerde, oude gewoonten
afleren, is lastiger, zegt De Ridder:
'Daarvan weten we niet goed hoe
205 lang het duurt.'

(14) In het Utrechtse *Selfregulation
Lab* gaat het onderzoek naar de
routine door. De nieuwe vraag luidt:
kost het mensen met veel wilskracht
210 ook minder moeite om gezonde
gewoontes te ontwikkelen? Of
hebben ze juist meer wilskracht
omdat ze er dankzij hun routineuze
leefstijl minder aanspraak op maken?
215 De Ridder is benieuwd: kip of ei?

*naar: Iris Pronk
uit: Trouw, 4 juli 2015*

Iris Pronk is journalist en redacteur.

De eerste warme dagen van 2015 zorgden ervoor dat veel barbecueënde groepen mensen het Vondelpark in Amsterdam bezochten. In Het Parool verschenen daarover onderstaande ingezonden brieven: tekst 3 'Ban de barbecue uit Vondelpark' en tekst 4 'Samen het park opruimen is een beter idee'.

Tekst 3

Ban de barbecue uit Vondelpark

(1) De laatste weken lijkt het monumentale Vondelpark soms wel een afgeleefd festivalterrein. De grasvelden liggen bezaaid met lege
5 verpakkingen, rottende etenswaren en uitgebrande barbecues. Meerkoetjes zwemmen tussen het afval op zoek naar nestmateriaal. Muizen eten *spicy* spareribs. De ooievaar vangt
10 vissticks. Het Vondelpark wordt weer grof misbruikt. En de zomer moet nog beginnen.

(2) Er is gelukkig één effectieve maatregel die politici kunnen nemen
15 én handhaven: een barbecueverbod. Daarmee wordt de belangrijkste afvalbron aangepakt en zal het Vondelpark aanmerkelijk schoner zijn na een zwoele zomeravond en
20 -nacht.

(3) Er zijn in Amsterdam en omstreken honderden geschikte barbecuelocaties, maar een paar jaar geleden werd het Vondelpark ont-
25 dekt. Gastvrij werd men ontvangen. Er kwamen vuurvaste tegeltjes en metalen afvalcontainers. Duizenden mensen hebben daarvan genoten, maar de prijs is hoog gebleken. Te
30 hoog.

(4) Om te beginnen ontstaat er schade aan plant en dier. De toch al kwetsbare gazons van het Vondelpark zitten nu al vol zwarte
35 brandvlekken door die aluminium barbecuetjes. De bosschages gaan

kapot doordat men na een lange avond eten en drinken daar naar de wc gaat. De achtergelaten etens-
40 resten trekken ongedierte aan, terwijl vogels en eekhoortjes zwartgeblakerde worstjes verorberen.

(5) De barbecueërs komen altijd in groepen, ze komen vroeg en blijven
45 lang. Er wordt gegeten, gedronken, gerookt, muziek gespeeld, gedanst enzovoort. Zo'n bonte avond tegen het decor van een klassiek Engelse landschapstuin is misschien een
50 droom voor Amsterdammers die lekker willen loungen, maar tienduizenden andere parkbezoekers ervaren deze opdringerige recreatie als een nachtmerrie: lawaai, stank,
55 drukte. Barbecueën in het Vondelpark is geen onschuldige picknick. Het belemmert de meerderheid om 'normaal' van het Vondelpark te genieten als oase van
60 rust in een hectische stad.

(6) Dan is er uiteraard het afvalprobleem, dat ook letterlijk alle perken te buiten gaat. De barbecueërs hebben een groot
65 aandeel in het scheppen van de afvalberg door het achterlaten van verpakkingen, vleesresten, flessen, bekertjes, bordjes, servetten en ga zo maar door.

70 (7) Daarom is een barbecueverbod geen symboolpolitiek. Het is een duidelijk signaal dat een groot effect

kan hebben. Het aardige is dat hand-
having geen enkel probleem is. Een
75 brandende barbecue ruik je van verre
en zie je meteen. Overtreders zullen
meestal op heterdaad worden
betrapt. Met de fiets maak je in een

*naar: Olaf Paulus van Pauwvliet
uit: Het Parool, 23 april 2015*

Olaf Paulus van Pauwvliet is bestuurslid van de vereniging *Vrienden van het Vondelpark*.

Tekst 4

Samen het park opruimen is een beter idee

(1) Het Vondelpark is een centrale en
aantrekkelijke locatie waar toeristen,
vrienden en families graag samen-
komen. Op een drukke dag zal naar
5 schatting drie tot vijf procent van de
bezoekers barbecueën en een groot
deel van hen zal zijn eigen rommel
opruimen.

(2) Heeft het voorstel van de
10 Vrienden van het Vondelpark (VVVP)
niet veel meer te maken met de
algemene rommel in het park? Is een
algeheel barbecueverbod niet
misplaatst en willen de Vrienden niet
15 gewoon een oplossing voor het
probleem van vuil en rommel in het
park? Probeert de VVVP haar
frustratie tegen de laksheid van de

kwartiertje het hele Vondelpark
80 barbecuevrij. Dus heren en dames
van de lokale politiek, talm niet. Het
is hoog tijd voor een barbecue-
verordening, voordat de zomer
losbarst.

gemeente niet af te reageren op de
20 gezellig barbecueënde vrienden- en
familiegroepen?

(3) Wij willen meedenken en hebben
gezien dat festivalorganisaties, in dit
geval *A Day at the Park*, vandaag
25 een grote opruimactie willen uitvoe-
ren die wij volledig steunen. Wij
hopen dat de VVVP zich niet tegen
de barbecueënde mensen keert,
maar meedenkt over een oplossing
30 met ons, de gemeente en *A Day at
the Park*, zodat alle partijen tevreden
zijn en uitkijken naar het
zomerseizoen. Laten we voorkomen
dat een goed gefinancierde lobby bij
35 de lokale politiek een verbod
doordrukt.

*naar: Martijn Hoffmans
uit: Het Parool, 23 april 2015*

Martijn Hoffmans is lid van de Facebookgroep *stophetbbqverbodinhelvondelpark*.

De teksten die voor dit examen gebruikt zijn, zijn bewerkt om ze geschikt te maken voor het examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen van de auteur(s). Wie kennis wil nemen van de oorspronkelijke tekst(en), raadplege de vermelde bronnen.

Het College voor Toetsen en Examens is verantwoordelijk voor vorm en inhoud van dit examen.